

навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 576 с. 10. Орлов Ю.М. Восхождение к индивидуальности: кн. для учителя / Ю.М. Орлов. – М.: Просвещение, 1991. – 287 с. 11. Психология и педагогика: уч. пос. / Под ред. К.А. Абульхановой-Славской, Н.В. Васиной, Л.Г. Лаптева, В.А. Слостенина. – М.: Совершенство, 1998. – 320 с.

*Марченко О.О.
м. Харків, Україна*

ЄДНІСТЬ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИСНИХ ПРИНЦИПІВ І ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО- ОСОБИСТІСНОГО ІМІДЖУ ІНЖЕНЕРІВ-МЕХАНІКІВ

Постановка проблеми. У своїх працях Г. Сковорода наголошує, що духовну людину творить шлях добра через пізнання, усвідомлення й розуміння своєї істинної духовної природи, свого призначення в світі [1]. Також до цього людину закликає і мораль. Духовний розвиток пробуджує приховані здібності людини, возвеличує свідомість до нового рівня, рішуче трансформує елементи особистості. Становлення духовності – це вища мета кожної особистості, адже в міцному ґрунті духовності зростають і особистість, і людина.

В ХХІ ст. в полі зору філософів, психологів, педагогів, соціологів, мистецтвознавців знаходяться людина, культура, духовно-моральні цінності. Разом з тим, доводиться констатувати занепадницький стан, у більшості випадків, виховання, зниження рівня духовної культури і морально-естетичної вихованості, споживацьке відношення до життя, асоціальний характер поведінки тощо [2].

Духовна та моральна культура стає потужним чинником всебічного і багатогранного формування і розвитку людини, перетворюючи її потреби у специфічно людські, людяні якості та відповідно збагачуючи їх. Саме завдяки цьому і відбувається кардинальний перехід її пріоритетів від категорії «мати» до категорії «бути». Бути людиною і усвідомлювати своє призначення, реалізувати свій особистісний потенціал. Саме культура як основне джерело формування моралі й неухильного дотримання її норм виступає своєрідною надметою освіти.

Сучасні суспільні вимоги до професійної компетентності фахівця і його особистісних якостей зумовлюють необхідність перегляду й істотного розширення спектру цілей і завдань освіти. Дійсно, сьогодні освіта все більш усвідомлюється як процес отримання образу світу, процес становлення образу себе, який визначає розуміння людиною власної значущості й унікальності, образу думки і діяльності, який задає саму

можливість розуміння і освоєння людиною способу розв'язання її життєвих завдань [3].

Специфічне середовище праці інженера-механіка накладає свій відбиток, незалежно від їх бажання. Всередині професійних груп формуються і підтримуються притаманні їм зв'язки і відносини людей. В процесі вирішення завдань постійно виникає і змінюється багато своєрідних ситуацій, які вимагають від людини адекватних дій, методів. Це, в свою чергу, ставить сталі вимоги до вчинків людей, обумовлює специфіку їх поведінки. Як тільки професійні відносини набувають якісної сталості, починають формуватися особливі настанови, що відповідають характеру праці. Таким чином, виникають духовно-моральнісні принципи – норми, які відображають практичну доцільність певних форм взаємовідносин всередині професійної групи та накладають відповідальність за виконану трудову діяльність.

Аналіз наукових досліджень. Теоретико-методологічну розробку сутності загальнолюдських і національних цінностей, духовної культури особистості, її зв'язків з різними видами людської діяльності здійснили такі вчені: М. Бахтін, М. Бердяєв, В. Соловйов, В. Розанов, Е. Жильсон, Е. Кассирер, Д. Тичин, П. Тейяр де Шарден, С. Франк та інші. Методологічні засади виховання цінностей у студентів та теоретичне обґрунтування значущості виховання знайшли своє відображення у працях В. Андрущенко, В. Кременя, Б. Лихачова, Т. Петракової, Д. Чернилевського, І. Бех, Є. Бондаревська, І. Зязюн та інші. Формування кадрового забезпечення вищої освіти в принципово нових суспільно-політичних, соціально-економічних та науково-технічних умовах, займалися Л. Губерський, М. Згуровський, О. Коваленко, В. Луговий, О.П. Мещанінова, О. Пономарьов, С. Пазиніч, О. Пехота, І. Прокопенко, О. Романовський, С. Сисоєва, Л. Товажнянський та багато інших авторитетних вчених і керівників вищих навчальних закладів.

Мета статті полягає у спробі з'ясування системи зв'язків духовно-моральнісних принципів та відповідальності й визначенні необхідності їх застосування при формуванні професійно-особистісного іміджу у складних і суперечливих умовах нашого мінливого сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Кожний індивід може проектувати свій спосіб буття та його стиль, але при цьому він завжди виходить з деяких припущень про дійсність цінностей, з певного розуміння сенсу життя і цілей життєдіяльності. Здійснення вибору виявляє свободу людини. Але, обираючи вчинок, особистість обирає себе. Вона будує себе, створює свій духовний образ. Буття, що складається з множини актів вибору, і являє собою життя особистості, а точніше саму особистість у її динаміці та русі [4].

Філософи розглядали проблему свободи у діалектиці категорій «свобода – необхідність». Уже Б. Спіноза підкреслював, що «свобода – це пізнана необхідність». Недарма Ш. Монтеск'є казав: «Свобода є право робити все, що дозволено законами» [5]. Філософське тлумачення суб'єктно-об'єктного відношення у контексті сучасних, зокрема, вітчизняних реалій настійно вимагає перетворення матеріального виробництва на суспільне, яке обов'язково повинне об'єднувати творчі зусилля суб'єктів духовного і матеріального виробництва. Тільки за таких умов сучасне суспільство зможе перейти від екстенсивного способу функціонування і розвитку до інтенсивного, який буде просякнутий насамперед духовно-моральнісним аспектом діяльності [6].

Особливо тісно професіоналізм пов'язаний із духовною та моральною сферами життя людини – системою норм і оцінок, які регулюють поведінку людини у сфері праці. У даній якості трудова мораль виступає однією із складових трудової мотивації. Вона має надзвичайне значення у професійній діяльності людини. Особистість, підготовлена в моральному відношенні до реальної професійної діяльності, легше адаптується до її нових умов.

Дослідники Т. Аболіна, В. Нападиста, О. Рихліцька виділяють різноманітні вияви моралі: міра поширення трудових порушень трудової дисципліни; відношення до якості продукції; структура потреб, що задовольняються працею; співвідношення старанності і ініціативності в структурі основних характеристик особистості працівника; відносини «керівництво – підпорядкування» у процесі трудової діяльності та ін. [7].

Сутність духовно-моральнісного середовища полягає в пробудженні внутрішньої реальності нашого існування, прагнення пізнати, відчутти та ототожнити себе з цією реальністю – перетворити себе на нову особистість; воно відображає ідеї та цінності сучасності, включає процеси розвитку і саморозвитку, культури, відображає особливості їх взаємодії. Такі обставини являють собою сукупність різноманітних умов: інформаційних, комунікативних, інтерактивних, психолого-педагогічних, технологічних, методичних.

Незважаючи на багатовікову історію естетики як науки, вона не має повної та однозначної відповіді на питання про відношення естетичного, духовного і морального. «Духовність» і «моральність» пов'язані з мотиваційною сферою: зовнішні вияви (моральність) і внутрішні вияви (духовність). Між духовністю і моральністю, безсумнівно, існує глибокий зв'язок, що й служить причиною недостатньо чіткого їх розрізнення в науково-педагогічній літературі.

В. Сергеева наголошує, що «співвідношення між духовним станом людини і її діяльністю можна виразити формулою «дух творить собі

форми» – це має принципове значення для розуміння специфіки духовно-морального виховання, тому дух може реалізовуватися не тільки в духовній практиці, але й в реальних людських вчинках, творіннях культури, в емоційному переживанні» [8].

Ключовою ланкою професійної етики є моральнісна культура, якій відводиться особливе місце в структурі внутрішнього світу людини. Це пов'язано з її активним, діяльним характером. Така спрямованість чітко вирізняється як притаманна саме даному типу духовної культури.

Моральнісну культуру особистості можна визначити як сукупність суспільно визнаних моральних норм, принципів і ідеалів, а також способів їх втілення в моральнісних аспектах діяльності людей. До змісту моральнісної культури входять об'єктивні моральні цінності (настанови, норми, орієнтації, які дозволяють оцінити об'єктивну відповідність чи невідповідність вчинків інтересам розвитку суспільства), суб'єктивні моральні цінності (моральні ідеали, принципи, норми і правила суспільства, етичні теорії, буденна свідомість), багатоманітна сфера моральних аспектів діяльності людей. Всі ці групи важливі для характеристики рівня моральної культури суспільства і особи [9].

Людина як частина світу й суспільства не може діяти, не враховуючи наслідки своїх дій. Уже відмічалось, що особистість необхідно має таку рису, як відповідальність, усвідомлення взаємних вимог і зобов'язань. Неможлива реалізація особистої свободи без пошанування, врахування права інших на свободу. Тому відповідальність передбачає знання наслідків своєї діяльності і діяльність на основі загальнолюдських правил моралі, перш за все її золотого правила «Не роби іншим того, чого не хочеш, щоб робили по відношенню до тебе». Відповідальність є наслідком і основою свободи. Свобода неможлива без відповідальності й усвідомлення необхідності і її врахування у процесі життєдіяльності людини [5].

Моральні цінності стають реальним фундаментом у формуванні відповідальності на базі професійної свідомості. Сутність останньої полягає не тільки в осмисленні таких загальних понять як відповідальність, обов'язок, повинність, моральний вибір і т. д., але й у виборі і встановленні субординації моральних цінностей, перетворенні теоретичних етичних напрацювань в адаптовану для потреб конкретної сфери професійної діяльності специфічної, практично нової інформації і нових варіантів її використання.

Фундаментом формування відповідальності виступають цінності, які визначаються такою функціональною природою:

- а) орієнтир для життя людини, для формування її морального кредо;
- б) втілення в поведінці людини цінностей, які задіяні як в етичному, так і в правовому нормотворенні, забезпечуючи таким чином діалектичний взаємозв'язок морального і правового регулювання духовного життя;

в) володіння цінностями з більшим творчим потенціалом у підтриманні соціальної стабільності, громадянської злагоди і порядку, виконання ними функцій своєрідних механізмів соціального контролю з опорою на моральні фактори, свідомість, самосвідомість і самоконтроль особистості [9].

Висновки. Чим ближче людина до усвідомлення своєї сутності, тим у більшій мірі вона знаходить себе, відчуває особистість не тільки в собі, а й в інших. Освоєння світу людиною не може здійснюватись без опори на духовно-моральні принципи та відповідальності, інакше виникає криза людяності, гуманності, культури. Причому, ці феномени не можна підмінити високим інтелектом чи ерудицією. Вони виявляються в різних формах, на різноманітних рівнях і формуються різними засобами, найбільш ефективним з яких є застосування особистісно орієнтованого навчання і виховання.

Список літератури: 1. Сковорода Г.С. Твори: У 2 т./ Г.С. Сковорода // Т. 1.– К., 1994.– 530 с 2. Горбенко С.С. Гуманістичне спрямоване художнє виховання особистості: методологічний аспект // Зб. наук. праць Бердянського держ. пед. ун-ту (педагогічні науки). – Бердянськ БДПУ, 2013. – № 2. – с. 48–54. 3. Пономарьов О.С. Духовність у системі філософії педагогічної культури / О.С. Пономарьов [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://library.kpi.kharkov.ua/JUR/TPUSS%202014_5.pdf. 4. Свобода, власність, відповідальність [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://pidruchniki.com/15120417/filosofiya/sens_zhittya_funktsiya_lyudskogo_buttya_svoboda_vlasnist_vidpovidalnist) 5. Філософія. Лекція 11. Проблема людини у філософії [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://sophia.nau.edu.ua/2010-07-29-11-48-45/2010-07-29-11-51-27/199-11> 6. Найдъонов П.К., Білецький В.В. Сучасна соціально-філософська рефлексія відчуження / П.К. Найдъонов, В.В. Білецький [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.iai.dn.ua/_u/iai/dtp/CONF/1_2005/articles/stat37.html. 7. Аболіна Т.Г., Нападиста В.Г., Рихліцька О.Д. та ін. Прикладна етика. Навч. посіб./ Т.Г. Аболіна, В.Г. Нападиста, О.Д. Рихліцька // За наук. ред. Панченко В.І. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 392 с. 8. Сергеева В.П. Духовно-нравственное воспитание как основа становления личности / В.П. Сергеева // Воспитательная работа в школе. – 2011. – № 8. – С. 13–22. 9. Конспект лекцій на тему «Прикладна етика» [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://pidruchniki.com/16201015/etika_ta_estetika/prikladna_etika